

«ЛІТЕРАТУРНА УКРАЇНА» — перша літературна газета в СРСР. Була органом ВУСПП, нині — орган НСПУ і труд. колективу. Засн. 1927 у Києві під назвою «Літературна газета». Перший відп. ред. — **Б. Коваленко** (заарешт. і розстріл. 1937, а тому певний час його ім'я замовчувалося; після реабілітації поновлений у СПУ і повернутий в літературу), до складу редколегії входили також **І. Ле**, **М. Терещенко**. Друкували двічі на місяць, наклад 2 тис. прим.; від 1929 — 4 тис. прим. Ред.: **В. Коряк**, **Л. Смілянський**, **М. Терещенко**, **С. Щупак**. У липні 1930 ред. «Літературної газети» переїхала до Харкова, вид. стало органом Федерації об'єднань рад. рев. письменників України, видавали щодавно. Газету редагували **Андрій Річицький** (відп. ред.), **М. Хвильовий**, **І. Микитенко**, **С. Пилипенко** та **П. Усенко**. 16 листопада 1930 у Харкові вийшов спецвипуск, присвяч. 2-й світ. конф. рев. літ-ри (відп. ред. **В. Фурер**, наклад 20 000 прим.). Від березня 1932 — відп. ред. **Я. Городської** (у складі редколегії — **Мирослав Ірчан**, **А. Ключчя**, **І. Микитенко**, **С. Пилипенко**, **П. Усенко**, **М. Хвильовий**, **С. Щупак**). Від червня 1932 редагували **Остап Вишня**, **Я. Городської**, **Д. Грудина**, **Мирослав Ірчан**, **І. Кулик** (відп. ред.), **Л. Первомайський**, **С. Щупак**. Наприкінці 1934 (від № 40) ред. повернулася до Києва, газета стала органом правління Спілки рад. письменників України. 1935 до її складу увійшли **О. Копиленко**, **М. Семенко**, **І. Щербина**. Від травня цього ж року видавали накладом 15 335 прим.; від червня — склад редколегії не публікували, підписували відп. ред. **М. Тардов**, заст. ред. **А. Патяк**. У березні 1940 опубл. склад редколегії: **Є. Адельгейм**, **О. Корнійчук**, **Ю. Мартич** (відп. ред.), **В. Охременко**, **М. Ушаков**, **І. Фефер**, **Ю. Яновський**. 4 липня 1941 вийшов остан. номер «Літературної газети» в Києві (№ 27). Від листопада 1941 у м. Уфа (Башкортостан) почала виходити г. «Література і мистецтво» — орган Спілки рад. письменників України та Упр. в справах мистецтв при РНК УРСР (в Укрвидаві при ЦК КП(б)У; двічі на місяць; наклад не зазначався; всього 4 номери). Від березня 1942 відп. ред. — **І. Кочерга**. У 2-му півріччі 1943 ред. переїхала до Харкова, у її складі: **М. Дерегус**, **І. Кочерга**, **М. Крушельницький**, **Л. Новиченко** (відп. ред.), **П. Панч**; видавали як тижневик накладом 10 000 прим. 5 квітня 1945 у Києві відновлено вид. «Літературної газети» (№ 1/104) як органу правління Спілки рад. письменників України; до складу редколегії увійшли **Л.**

Новиченко (відп. ред.), **І. Золотоверхий**, **М. Рильський**, **М. Ушаков**, **А. Шиян** (виходила щотижня накладом 6000 прим.). «Літературну газету» редагували **Л. Новиченко** (1943–46), **Л. Серпілін** (1946–47), **П. Усенко** (1947–48), **М. Шамота** (1948–50), **А. Хижняк** (1950–61). Яскравою сторінкою історії газети стали роки «хрущов. відлиги». За лояльності **Олеся Гончара** 1961 ред. очолив **П. Загребельний**. З ним пов'язані значні зміни у редакцій. політиці, а також ініціатива й реалізація перейменування часопису в «Л. У.» (назву затв. постановою ЦК КПРС у Москві; перше число видрук. 16 лютого 1962), аби уникнути тотожності з російськомов. «Литературной газетой». За час редагування газети **П. Загребельним** (1961–63; його заст. був **Ю. Бедзик**) на її шпальтах друкували дебютні твори укр. «шістдесятників», відбувалася полеміка щодо перемін, боротьби проти шаблонів і трафаретів, пожвавилася літ. критика, розширилася жанр. палітра публікацій, з'явилися нові рубрики, дискусії, дотепні рец. **Ю. Щербака**, статті-фейлетони **І. Дзюби** («Як у нас пишуть»), впроваджено таку новацію, як цілий газет. номер (напр., від 21 березня 1961) з одних (але різножанр.) рец., звертання до «суміжних муз» (рубрика «Десята муза»). Завдяки **П. Загребельному** й часопису в літературу стрімко ввійшли укр. «шістдесятники». Так, 7 квітня 1961 4-а сторінка присвяч. поезіям **М. Вінграновського** — «3 книги першої, ще не виданої»; 5 травня ще один дебют — «Вірші лікаря **Коротича**»; 18 липня надрукована феєрична трагедія **І. Драча** «Ніж у сонці»; 30 червня — розворот дебютантів-прозаїків **Є. Гуцала** («Припутень») та **Ю. Щербака** («Три оповідання»); 23 січня 1962 — розворот прози: «Голубий попіл» **В. Дрозда**, «Олень Август» **Є. Гуцала**, «Мій батько надумав садити сад» **В. Шевчука**; 26 січня — добірка віршів **Л. Костенка**, поряд ґрунт. стаття **Л. Новиченка** «Пора змужніння», у лютому — ціла газетна сторінка «3 перших новел» **В. Шевчука**. Друкували вірші **В. Симоненка**, **І. Жиленко**, **Б. Олійника** та ін. Звичними стали напутні заголовки тодіш. публікацій — «Свіжі лави», «Нове життя нового прагне слова», «А таланти ростуть», «Широких доріг у житті». У наступні роки газету редагували **Д. Цмокаленко** (1963–66), **І. Зуб** (1966–73), **А. Хорунжий** (1973–75), **В. Виноградський** (1975–80), **П. Перебийніс** (1980–81, 2003–08), **Б. Рогоза** (1981–96), **В. Плющ** (1996–2003), **М. Сидоржевський** (2008–09), **В. Грабовський** (2009–10), **С. Козак** (2010–15), від 2015 — в. о. гол. ред. **С. Бондаренко**. На історії газети знач. мірою позначилися політико-ідеол. умови: фактично вона відображала соц.-політ. події в країні, які впливали на літературу та висвітлювала життя літ. громадськості, літ. критику. У різні періоди до проголошення в Україні незалежності

газета зазнавала більшого чи меншого тиску, контролю й заборон цензури (Головліту), на ній позначилися негативні тенденції тих років. У різні роки тут працювали відомі письменники й літ. критики, літературознавці, журналісти А. Мороз (1952–55, 1961), К. Волинський (1954–60), В. Дончик (1957–62), Ю. Бурляй (1961–63), В. Коваль (1967–75), І. Білик (1965–74), О. Лупій (1963–72), М. Слабошпицький (1975–83), О. Логвиненко (1983–2010), Л. Тарнашинська (1989–2000), а також С. Литвин, В. Чемерис, О. Дмитренко, О. Шарварок, Ю. Пригорницький, Ю. Чикирисов, А. Скрипник, В. Кирилюк, Т. Стешенкова, В. Пащенко та ін. «Л. У.» у часи «перебудови» першою з-поміж ін. ЗМІ розпочала громадян. розмову про найбільшій проблеми минулого, сьогодення й майбутнього. У газеті оприлюднювали ініціативи і починання літераторів. Виконуючи свою осн. місію — публікацію поет. і проз. творів письменників, зразків літ. критики, літ. дискусій, інформації про життя спілчан. організації та її обл. відділень, матеріалів на культурол. тематику, газета виплекала справді нац. публіцистику. Так, за місяць до Чорнобил. катастрофи 1986 надрукувала гострокрит., застережливу статтю співробітниці багатотиражки ЧАЕС молоді поетеси Л. Ковалевської про неполадки на станції, а після чорнобил. трагедії постійно друкувала «живі» репортажі, нариси, статті, інтерв'ю на цю тематику, які передруковувала зх. преса. Відтоді екол. проблематика стала однією з провід. у редакц. політиці. Докум.-худож. літопис Чорнобиля поповнили першодруки віршів, поем, уривків із проз. творів, зокрема поеми І. Драча «Чорнобильська мадонна», Б. Олійника «Сім», Л. Горлача «Зона», великого резонансу набули стаття О. Гончара «То звідки ж взялася Звізда Полин?», публікації С. Колесника, О. Дмитренка та ін. Часто виступав на шпальтах газети публіцист, ініціатор створення при СПУ Комітету порятунку Дніпра С. Плачинда (резонансна ст. «Хто стане рятівником і господарем Ревучого?»). Ю. Хорунжий першим виступив у «Л. У.» проти спорудження каналу Дніпро–Дунай; за підтримки його ін. літераторами будівництво каналу й Очаків. греблі відмінено. У ті ж роки нового наповнення набула рубрика «Навколо слова». Стаття С. Плачинди «А мова — як море...» започаткувала серію публікацій про надання укр. мові статусу державної — у цій резонанс. розмові брали участь літератори (І. Дзюба, А. Погрібний, П. Мовчан, П. Кононенко) та широка громадськість. Однак чільними все ж залишалися питання духов. відродження, зокрема проблеми повноти й спадкоємності укр. літ-ри та нац. культури. Газета публікувала «Сторінки призабутої спадщини» (рубрику вів М. Жулинський). Зі сторінок «Л. У.» у ті роки зазвучали імена В. Винниченка, П. Филиповича, Олександра Олеся, М. Драй-Хмари, Г. Михайличенка, М. Хвильового, В. Поліщука, Є. Плужника, Г. Косинки, Б.-І. Антонича, В. Стуса. Читачі уперше познайомилися із постатями письменниц. діаспори — Е. Андіївської, І. Кошелівця, А.-Г. Горбач, Б.

Рубчака, Б. Бойчука, І. Качуровського, Л. Рудницького, М. Тарнавської, Віри Вовк, а також науковців А. Жуковського, Я. Розумного, М. Лабуцьки, художника Б. Крюкова та багатьох ін. (зокрема завдяки числен. інтерв'ю Л. Тарнашинської, публікаціям М. Жулинського, Л. Череватенка, О. Шокала та ін.). Уперше подано достовірні публікації про видат. істориків України, учасників визв. змагань українського народу за свою незалежність. Газета підняла у своїх публікаціях пласт істор. минулого нашого народу, друкуючи невідомі матеріали Д. Дорошенка, Д. Бантиша-Каменського, а також статті, присвяч. невідомим сторінкам з життя та діяльності М. Грушевського, П. Конашевича-Сагайдачного, І. Сірка, М. Костомарова, С. Петлюри, Д. Донцова, С. Бандери та ін. Великий резонанс мали публікації про голодомор 1933, репресії щодо визнач. діячів науки і культури, письменників у 1920–30-і та 1950–70-і рр., а також оприлюднення творів незаконно репресованих, забутих чи замовчуваних літераторів. Нові сторінки історії читачам «Л. У.» відкривали відомі історики О. Апанович, М. Брайчевський, Ю. Шаповал, С. Білокінь та ін. «Л. У.» першою надрукувала проект Програми НРУ, саму Програму і Статут, майже всі документи й матеріали установ. з'їзду Руху, над текстами яких працювали письменники і постійні автори газети Д. Павличко, Ю. Мушкетик, І. Драч, Б. Олійник, В. Дончик, В. Брюховецький. Друкуючи програмні документи нових партій та рухів — НРУ, Товариства української мови ім. Т. Шевченка (від 1991 — Всеукр. товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка), Укр. екол. асоціації «Зелений світ» та ін., газета закладала в укр. суспільстві основи політ. культури та демократії, стала трибуною для нового покоління укр. політиків та національно свідомої інтелігенції. Маючи у ті роки великий наклад — понад 250 тис. прим., сколихнула свідомість найширших нар. мас України, а також стала джерелом правдивої інформації про події в Україні для діаспори. Завдяки «Л. У.» визначал. суспільно-політ. сила у виборенні державності — НРУ — одержала всенар. трибуну і поширила свої концептуал. ідеї в Україні та за її межами. З-поміж її актив. авторів були І. Драч, П. Осадчук, Р. Лубківський, А. Перепадя. «Л. У.» й надалі залишається форпостом захисту української мови, культури, літ-ри, нац. самобутності українського народу, послідов. провідником державотвор. політики. Виходить накладом 5–12 тис. прим. (2014 — наклад 6600 прим.). Рубрики: «Точка зору», «Наголос», «Подія», «Влада. Політика. Економіка», «Суспільство», «Політик у письменницькому колі», «Під гострим кутом», «Імена і дати», «Без кордонів», «Погляд», «Спадщина», «Незабутні», «Діалоги “ЛУ”», «Відзнаки», «Тиждень», «Звитязці духу», «Прифронтові строфи», «Свідчить історія», «Презентації», «Літпроцес», «Творчий профіль», «Поезія», «Проза», «Література. Критика. Час», «Із поетичного зошита», «Молода хвиля», «З майбутньої книжки», «Щойно з друку», «Мистецький

простір», «Іронічним пером», «Книжкова ятка», «Над прочитаним», «Світочі», «Світ-огляд», «У колі муз», «Наш календар», «Дитинець», «Ваш вихід, читачі!» та ін. Ред. «Л. У.» та СПУ 1982 засн. премію ім. В. Сосюри, якою відзначають за кращу поет. публікацію на сторінках часопису та за дослідження твор. спадку В. Сосюри — її лауреатами стали десятки талановитих поетів України. У серії «Бібліотека газети "Літературна Україна"» видано 11 книг, зокрема, «24 серпня 1991 року: спогад» Д. Павличка, «Ми — остання українська залага: Доповідь на з'їзді НСПУ» В. Яворівського (обидві — 2011), «Замах на Бога» В. Базилевського, «Майдан Гідності (Пам'яті "Небесної Сотні")», «Героям слава!», «Його голос чути досі (Розмови з А. Дімаровим)» (усі —

2014), «Перебіг літ і подій» П. Ротача, «Таємниця школи № 63: Правда і брехня гібридної війни. Нотатки на полях боїв» Ю. Пригорницького (обидві — 2015).

Рекомендована література

1. Сторінки нашої історії: З біографії «Літературки» // ЛУ. 1997, 20 берез.;
2. Чикирисов Ю. Перегортаючи поживклі сторінки // Там само;
3. Тарнашинська Л. Два роки, що потрясли... або Коли редактор кличе на допомогу Конфуція: Розмова з П. Загребельним // Там само.

Л. Б. Тарнашинська

Бібліографічний опис:

Літературна Україна / Л. Б. Тарнашинська // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55782>. — Останнє поновлення : 2024.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).